

PRIKAZI I OSVRTI

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu
historiju

Broj 48, godina XXIV
novembar, 2019.
[str. 221-224]

© Monos 2019

Mensura i Ago Mujkanović, "Stradali vojnici iz tešanjskog kotara u austrougarskoj vojsci (1914-1918.)"

Muzej Tešanj, 2018.

Knjiga naslovljena *Stradali vojnici iz tešanjskog kotara u austrougarskoj vojsci (1914–1918.)* historičara Mensure i Age Mujkanović jeste rezultat opsežnog istraživanja i prezentiranja rezultata do kojih su došli stručnoj, ali i široj javnosti. Istraživanje je fokusirano na lokalnu historiju, odnosno jedan njen dio koji do sada nije pomnije posmatran i opserviran, barem ne na način na koji to autori ovom knjigom čine, opširno i precizno. Lokalna historija umnogome je značajna i još uvijek neistražena (barem što se tiče navedenog područja kojim se autori bave), a njeno proučavanje fokusirano je na istraživanje manjeg administrativnog prostora, a ovdje je ono svedeno na tešanski kotar. Mensura i Ago Mujkanović proučavanjem i istraživanjem historije na mikro planu donose veliki i značajan broj podataka kako za grad Tešanj (uže jezgro grada i njegovu okolicu), tako i za tešanski kotar, što je mnogo šire područje njihovog istraživanja i bavljenja austrougarskim periodom, preciznije vremenom trajanja Prvog svjetskog rata (1914–1918.). Autori ove knjige su mladi ljudi, entuzijasti, istraživači, stručnjaci koji su učinili mnogo na rasvjetljavanju i istraživanju lokalne historije i to ne samo ovom knjigom, nego i svojim ranijim radovima.

Osim što donosi važno istraživanje i prikupljene podatke o stradalim vojnicima iz tešanjskog kotara u periodu trajanja Prvog svjetskog rata, ova knjiga je značajna iz još jednog razloga: u potpunosti se fokusira na istraživanje lokalne historije, koja je prema navodima stručnjaka u današnjem vremenu umnogome ostavljena po strani iako je od izuzetne važnosti za izgradnju i promociju svjesnosti i identiteta lokalne zajednice. Istraživanje lokalne historije od velike je važnosti za historiju uopće, jer sve su to mali, ali značajni doprinosi za stva-

ranje cjelokupne slike jedne zemlje. Iza ovog istraživačkog poduhvata stoji Javna ustanova Muzej Tešanj, koja je do sada uradila mnogo (i još uvijek radi) na osvjetljavanju historije Tešnja i njegove okolice, kao i mnogih znamenitih ličnosti koje su rođene ili su sudbinski vezane za Tešanj. Nažalost, ovo veoma često ne možemo kazati za ostale istraživače, koji se jedino oslanjaju na sebe, jer iza ovakvih poduhvata najčešće stoji samo pojedinac, entuzijasta, ne i neka ustanova koja bi finansijski pomogla njegovo istraživanje, kasnije i objavljivanje tog istraživanja. Ova knjiga višestruko je značajna, ona pokazuje stručnost autora, njihovo poznavanje historijskih procesa i značaja tih procesa, kako historije Bosne i Hercegovine, tako i lokalne historije, odnosno njene važnosti u sklapanju jasne slike prošlosti. Tako Mensura i Ago Mujkanović dolaze do željenih spoznaja iz/ o prošlosti, oblikuju ih i predstavljaju javnosti.

Možemo slobodno kazati da je jedan od zadataka čovjeka (htio to on ili ne) sjećati se, i to je nešto što se ne može potisnuti niti ukinuti. Vremenom se oblikuje pamćenje i sjećanje na značajne historijske događaje i ličnosti koji su na neki način ostavili svoj trag. Ponekad je to sjećanje u formi dokumenata, bilješki (memoari, autobiografije), zatim fotografija, a ponekad se "priče o prošlosti" prenose i usmenim putem, ili se oblikuju putem književnog diskursa. Nas ovdje zanimaju, a na tome su svoju pažnju autori i zadržali, dokumenti o stradanju vojnika iz tešanjskog kotara za vrijeme Prvog svjetskog rata. Autori ove knjige nastoje rekonstruirati jedno vrijeme, pronaći odgovore na pitanja i razriješiti dileme odlaska, odnosno mobilizacije muškaraca na front. Na kraju, oni donose i spisak sa imenima ljudi koji su stradali na austrougarskom frontu, te na taj način ostavljaju pisano svjedočanstvo i ovom knjigom nastoje ta imena otrgnuti od zaborava. Jer ovo nije samo historijska studija, u kojoj je nizanje podataka i imena stradalih vojnika, ovo je, uslovno kazano, "priča" o njima, priča

o ljudima, ljudskosti, prolaznosti, pobjedama i porazima, odnosno svemu onome što život čini takvim u vremenu velikih historijskih promjena kada nije važan "mali" čovjek, kada on postaje oružje, ili sredstvo manipulacije u rukama velikih i moćnih sila. S druge strane, ova knjiga donosi rezultat istraživanja koja "otkrivaju" i prezentuju vrijedne dokumente o tom periodu, te otklanjaju neke od historioografskih stereotipa, vezanih za dolazak i vrijeme austrougarske vladavine Bosnom i Hercegovinom. Pored svega navedenoga, knjiga sadrži veliki broj fotografija (čime se na jedan poseban način približava prošlost), kao što sabire i dokumente koji se nalaze u bosanskohercegovačkim i austrijskim arhivima, ali i u privatnim (najčešće porodičnim) zbirkama, koje su do sada ostajali izvan uvida javnosti.

Knjiga *Stradali vojnici iz tešanjskog kotara u austrougarskoj vojsci (1914-1918.)* koncipirana je u dvije velike tematske cjeline. Prije svega, fokus je zadržan na ulozi i mjestu vojnika iz cijele Bosne i Hercegovine u austrougarskoj vojsci, a zatim su posebno posmatrani tešanjski vojnici koji odlaze, odnosno koji su mobilisani na austrougarski front, dok su, s druge strane, dati prilozi i metodološki principi na kojima je zasnovan ovaj rad. Mensura i Ago Mujkanović nastoje dati adekvatan odgovor na brojna pitanja koja se neprestano nameću: Kada su vojnici stupili u rat? U kojim jedinicama su bili? U kojim su borbama učestvovali? U kojim mjestima su ranjeni, liječeni ili zarobljeni? Kada i gdje su smrtno stradali? Tačnije, knjiga nastoji odgovoriti i ukazati na sudbinu vojnika nakon što su otišli u rat (dobrovoljno ili putem mobilizacije). Knjiga je podijeljena u tri dijela: *Evropa i svijet u vihoru Prvog svjetskog rata*, *Nastanak bosanskohercegovačkih trupa austrougarske armije* i posljednje poglavlje *Stradali vojnici iz tešanjskog kotara u austrougarskoj vojsci (1914-1918.)*.

Prvi dio, zapravo donosi pregled općepoznatih historijskih činjenica, funkcioniše kao

podsjetnik ono što se dogodilo i kako je došlo do toga da vojnici budu na neki način primorani otići u rat. U ovom poglavlju, kako mu i naslov govori, dat je pregled i opis onoga što se događalo u vihoru Prvog svjetskog rata, od juna 1914. do novembra 1918. godine. Drugi dio nas uvodi u formiranje bosanskohercegovačkih trupa u austrougarskoj vojsci, koje su bile najmlađe trupe austrougarske carske i kraljevske vojske. Pored toga što su im trebali vojnici, ovo je, s druge strane, bilo i nastojanje Austru-Ugarske da ljude u BiH integriraju u svoje društvo, odnosno u svoju državu. Na sjednici Zajedničke vlade 20. 8. 1881. godine donesena je odluka da se u jesen te godine uvodi vojna obaveza i da se iz finansijskih razloga regrutiraju pripadnici sve tri konfesije. U ovom dijelu, autori, također donose mnogo zanimljivih detalja koji su na neki način obilježavali i izdvajali bosanskohercegovačke jedinice iz austrougarske vojske. Vojnici iz BiH imali su specifičan način odijevanja (svijetloplave osmanske hlače i gamaše–pletene čarape koje prekrivaju i štite gornji dio obuće), a u početku su samo muslimani nosili fes, dok je kasnije to bilo prepoznatljivo za sve bosanskohercegovačke jedinice. Također, imali su posebno vojni orkestar, dozvoljeno im je bilo prakticirati religiju (obavljati molitvu pet puta dnevno). U ovom dijelu, pored specifičnosti bosanskohercegovačkih jedinica (njihovog izgleda), dati su i opisi pojedinih značajnih borbi, kao što su donesene i pojedinosti o rasporedu borbi, te su odlično u tekst uklopljene i "priče" sa fronta sa nekim specifičnim detaljima. Treba naglasiti da su u drugo poglavlje uključena i tri značajna podnaslova: *Bosanskohercegovačke regimente*, *Vojnici iz tešanjskog kotara* i *Učešće bosanskohercegovačkih jedinica u borbama 1914-1918*. Prvi podnaslov je prilično jasan, dok našu pažnju u ovom kontekstu zadržavamo na drugom u kojem se izdvaja primjer Tešnja, odnosno tešanjskog kotara u dešavanjima tokom Prvog svjetskog rata. Ovdje su prezentovani

značajni padaci, tako saznajemo da je broj mobilisanih vojnika sa ovog područja tokom Prvog svjetskog rata bio 8.197, od toga je pravoslavaca bilo 2.593 koji su većinom mobilisani u radne odrede. Od ovog broja smrtno je stradalo 930 ili 11,3 %, dok je ratnih vojnih invalida bilo 252. Važno je napomenuti i način na koji je vršena mobilizacija, a o čemu autori donose podatke. Mobilizirani su svi vojno sposobni muškarci, rođeni od 1865. do 1899. Međutim, vremenom zbog sve većih potreba za ljudima na frontu, ti kriteriji postaju sve niži, te su mobilizirani i oni koji su ranije proglašeni nesposobnim.

Treći dio jeste onaj po kojem je knjiga i naslovljena *Stradali vojnici iz tešanjskog kotara u austrougarskoj vojsci (1914-1918)*. Potrebno je u ovom kontekstu naglasiti da gotovo nema istraživanja koje bi obuhvatilo stradanje vojnika u ovom dijelu BiH u toku trajanja Prvog svjetskog rata. U trećem i zadnjem dijelu donosi se "cjelokupan poimenični popis poginulih, umrlih, ranjenih i zarobljenih vojnika sa područja kotara Tešanj" kako naglašavaju autori, te navode da takav popis do sada nije objavljen zbog nedostupnosti podataka, a "zahvaljujući arhivskoj građi koja se nalazi u posjedu autora ovoga rada, ovi podaci se po prvi put prezentiraju javnosti i čitalačkoj publici." (Mujkanović: 61.)

Na kraju možemo zaključiti da su autori uradili doista veliki i značajni posao, istraživanja, prikupljanja i obrade arhivske građe i dokumenata, te su rezultate do kojih su došli predočili stručnoj, ali i široj javnosti. Uradili su to koristeći i vodeći se metodologijom izrade ovakvih radova, koristeći metode indukcije i dedukcije, metodu analize, metodu sinteze, metodu klasifikacije, kao i statističku metodu. A da bi došli do određenih rezultata/spoznaja pri istraživanju koje su vršili, držali su se osnovnih karakteristika koje takvo istraživanje podrazumijeva: objektivnost (nepristrasan, neutralan i pravedan odnos prema pojavi koja se istražuje), te su poka-

zali informiranost i dobro poznavanje perioda kojim se bave što je, zapravo i preduvjet objektivnosti. Sve podatke do kojih su došli, oni prezentuju javnosti, a svoja zapažanja argumentiraju i potkrepljuju činjenicama i primjerima. Ova knjiga mnogome rasvjetljava jedan historijski period, doprinosi razvoju lokalne historije i donosi nam podatke koji do sada nisu bili predmet istraživanja.

Knjiga *Stradali vojnici iz tešanjskog kotara u austrougarskoj vojsci (1914-1918.)* nije samo svjedočanstvo o prošlosti, ona je svjedočanstvo o sadašnjosti i prilikama u kojima mladi ljudi, istraživači, historičari i kulturni djelatnici kreću u avanturu "suočavanja" i "raskrinkavanja" prošlosti i potrage za odgovorima na pitanja koja se neprestano

nameću: Zašto? Kada? Na koji način? Oni su uspješno pronašli odgovore u arhivima i dokumentima, te javnosti prikazali rezultate do kojih su došli, donoseći jedan širi društveni kontekst formiranja bosanskohercegovačkih jedinica u austrougarskoj vojsci i stradanje vojnika na frontu, sa fokusom na tešanjском kotaru. Otuda značaj i vrijednost ove knjige, ne samo za sadašnjost, nego i za generacije koje dolaze, a autori Mensura i Ago Mujkanović su postavili temelje i dali svoj doprinos za naredna istraživanja lokalne historije, i ukazali na njen značaj za stvaranje cjelokupne slike o prošlosti BiH za vrijeme Austro-Ugarske vladavine.

Melida Travančić